

Dokumentnamn
YTTRANDE

Datum
2024-04-22

Vårt diarienummer
1.1.3-2024-00072

GD-2024-079

Handläggare
Abraham Mellkvist-Roos

Ert diarienummer
S2024/00085

Mottagare
Regeringskansliet
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Narkotikautredningen - Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus

Vetenskapsrådet har granskat utredningens förslag utifrån sitt uppdrag att ge stöd till grundläggande forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden samt de särskilda uppgifter som myndigheten har i sin roll som forskningsfinansierare och forskningspolitisk rådgivare.

Sammanfattning

Vetenskapsrådet tillstyrker 18.6 Förslag för att säkra grundläggande nationella uppgifter om LARO.

Vetenskapsrådet har synpunkter på förslaget i avsnitt 21.4.2, Incitament kan bidra till metod- och pilotutveckling inom området skadereducering och lågtröskelperspektiv.

Vetenskapsrådet avstyrker förslaget om att ändra Socialstyrelsens förordning med syfte att ge myndigheten möjlighet att utlysa forskningsbidrag, som beskrivs i avsnitt 27.2.1, Socialstyrelsens ansvar för uppföljning, analys och kunskap om stöd, vård och skadereducering ska förtydligas.

Vetenskapsrådet har synpunkter på förslag 27.3.1, Ett nationellt forskningscentrum för skadligt bruk eller beroende ska inrättas.

Vetenskapsrådet är positiv till förslag 27.3.2, Forskningsutlysningar inom ANDTS-området ska fortsätta, med ytterligare fokus på narkotika, och anslagsnivån ska höjas, med vissa synpunkter.

Vetenskapsrådet tillstyrker förslag 27.3.3, Forte ska få i uppdrag att utreda behovet av en tvärvetenskaplig forskarskola.

Vetenskapsrådet har inget att erinra mot övriga förslag

18.6 Förslag för att säkra grundläggande nationella uppgifter om LARO

Utredningen beskriver att det saknas grundläggande nationellt täckande uppgifter om läkemedelsassisterad behandling av opioidberoende (LARO). Täckningen i det frivilliga kvalitetsregistret Bättre Beroendevård är dessutom ofullständig, vilket försvårar forskning, uppföljning och utveckling. Forskning är särskilt viktigt eftersom utredningen föreslår förändringar i tillgänglighet och omfattning av LARO och effekterna av förändringarna med fördel kan studeras. Det är därför positivt att åtgärder vidtas som säkerställer heltäckande insamling av data. Genom att använda patientregistret för detta ändamål kan förutsättningarna för både forskning och utveckling förbättras. Med anledning av detta är Vetenskapsrådet positivt till förslaget. Vetenskapsrådet tar dock inte ställning till upplägget eller tillvägagångsättet i förslaget.

21.4.2 Incitament kan bidra till metod- och pilotutveckling inom området skadereducering och lågtröskelperspektiv

Tyvär är förslaget inte tillräckligt tydligt och definierat i perspektiv av forskningens förutsättningar. Det är därför svårt att förstå omfattningen och hur förslaget omfattar satsning på forskning. Till stor del handlar de exempel som nämns om verksamhetsutveckling. Vetenskapsrådet har därför svårt att ta ställning till förslaget.

Ett skifte inom policy kring skadereducerande verksamhet innebär ett tillfälle och en möjlighet att genom forskning söka ny kunskap. I de fall man genom forskning önskar söka ny kunskap krävs expertis och kompetens för att utforma processer för kvalitetsgranskning, vilket tar tid och resurser. Om de medel som avsätts är ringa, i utredningen nämns 5 miljoner årligen, kommer dessutom kostnaderna för beredning och bedömning vara stora i förhållande till de anslag som delas ut. Kostnadseffektiviteten blir därmed låg. Av dessa skäl förespråkar Vetenskapsrådet att en etablerad forskningsfinansiär bör utlysa anslag.

27.2.1 Socialstyrelsens ansvar för uppföljning, analys och kunskap om stöd, vård och skadereducering ska förtydligas

Det är positivt om Socialstyrelsen vid behov visar kunskapsluckor och behov av forskning. Både kunskapsbehov och relevanta forskningsfrågor förmedlas i dagsläget till forskningsfinansiärer, vilket säkerställer prioritering av de kunskapsbehov som myndigheter identifierar. Ökad interaktion mellan myndigheter med olika ansvarsområden kan dock leda till en positiv utveckling för kunskapsläget inom alkohol, narkotika, doping, tobak och spel (ANDTS). Ur effektivitetssyfte är däremot inte eftersträvansvärt att fler myndigheter ska initiera och finansiera forskning.

Riksrevisionens kritik mot effektiviteten av myndigheters FoU-verksamhet bör beaktas innan Socialstyrelsens förordning ändras¹. Både finansiering av uppdragsforskning och genom öppna utlysningar kräver att det finns ändamålsenliga processer för beredning och bedömning av ansökningar. Inom detta ryms hantering av jäv. Dessa processer behöver utvärderas och utvecklas kontinuerligt, vilket i sin tur kräver resurser. Finansiering av forskning är därmed ett arbete som kräver både expertis, kompetens och resurser. Socialstyrelsen kan sannolikt bygga upp denna kompetens, även om det kan ta lång tid och kräva betydande resurser. För att uppnå resurseffektivitet bör anslag istället delas ut på aggregerad nivå. Mest effektivt är att använda befintliga forskningsfinansiärer för att utlysa, bedöma och bevilja anslag till forskning. En annan anledning till att använda befintliga strukturer i så stor utsträckning som möjligt att forskningsmedel kan fördelas omgående, istället för att ägna tid åt att utveckla processer och bygga upp kompetens på enskilda myndigheter.

När enskilda myndigheter får i uppdrag att finansiera forskning bör inte särskilda områden pekas ut i förväg. Myndigheterna bör istället erbjudas möjlighet att strategiskt välja ut forskningsområden, tillsammans med forskare och andra intressenter. Genom att peka ut särskilda områden så som utredningen föreslår förbigås denna process och viktig kunskap går förlorad och prioritering genomförs inte.

Riksrevisionen har också pekat på behov av samordning mellan myndigheter som finansierar forskning². Vetenskapsrådet ansvarar sedan 2014 för ett nätverk för FoU-myndigheter. Syftet är att stötta myndigheter i arbetet att leva upp till de kvalitetskrav som ställs på lärosäten. Arbetet inom FoU-nätverket har lett till positiva effekter, till exempel har flera myndigheter startat vetenskapliga råd. Dessutom har en FoU-handbok som bland annat behandlar jäv och ansökningsprocesser utvecklats till stöd för myndigheternas arbete. Detta är steg i rätt riktning, men utvecklingen är beroende av deltagande myndigheters fortsatta intresse. En utökning av FoU-verksamheten vid nya myndigheter kommer dessutom att kräva mer stöd och större samordning.

Ett exempel på utökat stöd som behövs är ett utvecklat digitalt stödsystem för ansökan och uppföljning av statligt finansierad forskning och innovation, vilket påpekas i Vetenskapsrådets inspel till den forskningspolitiska propositionen³. Detta för att möta ökade krav på säkerhet och datakvalitet samt för en effektivare hantering av ansöknings- och uppföljningsprocesser. Detta kräver förstärkt kapacitet hos de befintliga forskningsfinansiärerna.

¹ [Statliga myndigheters FoU-verksamhet – styrning och processer för kvalitet, relevans och hushållning. Webbplats: Riksrevisionen](#)

² [Statliga myndigheters FoU-verksamhet – styrning och processer för kvalitet, relevans och hushållning. Webbplats: Riksrevisionen](#)

³ [Forskningskvalitet och internationell konkurrenskraft. Webbplats: Vetenskapsrådet](#)

27.3.1 Ett nationellt forskningscentrum för skadligt bruk eller beroende ska inrättas

Forskningen inom området skadligt bruk eller beroende kan mycket väl stärkas av en centrubildning, men slutsatsen att forskningen begränsas av dess utspridning kan ifrågasättas. I teorin kan geografiskt spridda forskargrupper bidra till forskningens kvalitet. Likväl kan den brist på samsyn kring forskningsbehov och metoder som utredningen beskriver utveckla området och föra forskningsfronten framåt. Forskning gynnas av ett fritt förhållningssätt, inte dogmatisk syn på enskilda frågor. Likafullt kan forskningscentrum gynnas av framväxt utifrån forskarnas intressen och forskningsfrågor. Det är därmed inte säkert att forskningsområdet gynnas genom att ett nationellt centrum utses av en forskningsfinansiär. Utredningen för inte i bevis att ett forskningscentrum är det enda rimliga alternativet.

Ett uppdrag till forskningsfinansiärer om tillvägagångssätt för inrättandet av ett nationellt forskningscentrum inom ANDTS bör därför föregås av en analys om behov och potentiella effekter. Detta eftersom forskningsfältet kan gynnas av andra modeller än etablering av ett forskningscentrum.

Utredningen beskriver att forskningen bedrivs inom olika discipliner, men inte tvärvetenskapligt. Tvärvetenskaplig forskning har inte en stark ställning i Sverige och det finns därför skäl att utveckla den tvärvetenskapliga forskningen. Detta kan ske genom utökade nätverk mellan befintliga forskargrupper. Dessutom, eftersom området omfattar ett flertal discipliner och har behov av tvärvetenskaplig forskning, bör arbetet inte begränsas till Forte utan ske i samarbete med Vetenskapsrådet som ansvarar för samtliga ämnesområden.

27.3.2 Forskningsutlysningar inom ANDTS-området ska fortsätta, med ytterligare fokus på narkotika, och anslagsnivån ska höjas

Vetenskapsrådet förespråkar höjda anslag till forskning, men särskilda satsningar bör föregås av noggrann analys av behov och potentiella effekter. Detta är inte minst viktigt i kontexten av övriga forskningsbehov och att det finns många samhällsutmaningar som behöver adresseras. Dessutom behöver grundforskningen stärkas för ett resilient samhälle i framtiden. Med anledning av detta är Vetenskapsrådet positiv till att Forte får ett uppdrag om att utreda frågan om ytterligare finansiering inom ANDTS-området. Detta är ett bättre angreppssätt än de förslag utredningen lämnar i avsnitt 27.2.1.

Av samma skäl som beskrivs tidigare i detta yttrande delar inte Vetenskapsrådet utredningens bedömning att Socialstyrelsen eller Statens institutionsstyrelse (SiS) bör få i uppdrag att fördela medel till forskning inom narkotikaområdet, som utredningen skriver i avsnitt 27.3.2. Kunskapsbehov kan istället förmedlas till forskningsfinansiärer som Forte.

27.3.3 Forte ska få i uppdrag att utreda behovet av en tvärvetenskaplig forskarskola

Vetenskapsrådet stödjer förslaget om att utreda behovet av en tvärvetenskaplig forskarskola inom prevention, beroendevård och skadereducering. En forskarskola har potential att på sikt bygga upp forskningskompetens och därmed utveckla forskningsområdet. Detta är särskilt relevant eftersom forskningen inom området beskrivs som eftersatt i utredningen. Eftersom utgångspunkten är att forskarskolan ska vara tvärvetenskaplig kan Vetenskapsrådet bidra med erfarenhet till utredningen. Vetenskapsrådet har utlyst bidrag till tvärvetenskapliga forskningsprojekt, samt finansierar en nationell forskarskola med syfte att stärka forskningskompetensen inom praktik- och patientnära forskning inom psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatri. Eftersom detta är av relevans för prevention, beroendevård och skadereducering bör Vetenskapsrådets erfarenheter utnyttjas i en utredning.

Yttrandet har beslutats av generaldirektören Katarina Bjelke efter föredragning av samordnaren Abraham Mellkvist-Roos. Vid den slutliga handläggningen har även rådsdirektören Maria Thuveson och chefsjuristen Victoria Söderqvist deltagit.

Katarina Bjelke
Generaldirektör

Abraham Mellkvist-Roos
Samordnare

Kopia

s.hc@regeringskansliet.se

Utbildningsdepartementet:

carl.hogstedt@regeringskansliet.se

Utbildningsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se